

EL-ME'ĀRIDŽ: UPOZORENJE PORICATELJIMA ISTINE

Almir FATIĆ

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
almir.fatic@fin.unsa.ba

SAŽETAK: Autor u radu donosi tefsir sure El-Me'āridž, 70. kur'anske sure, koja ima 44 ajeta. Riječ *el-me'āridž* je množina od *el-mi'rādž* ili *el-ma'redž* – *ljestve, stube, stepenice, mjesto uspona, uspon*. Sura El-Me'āridž objavljena je u Mekki, vjerovatno u srednjem mekkanskom periodu, kada su poricatelji Istine čuli Poruku više puta, ali su je arogantno odbili, počeli je ismijavati i sarkastično tražili da ih zadesi kazna kojom im se prijetilo. Glavna tema ove sure je upozorenje poricateljima Istine zbog njihovog negiranja i ismijavanja objavljenih istina kao što su Proživljenje, Ahiret, Džennet i Džehennem. Čitava ova sura odgovara na ova njihova poricanja. Početak, sredina i kraj ove sure govore o Sudnjem danu.

Ključne riječi: El-Me'āridž, 70. sura, tefsir, poricanje, upozorenje, prijetnja, kazna, Sudnji dan

Uvod

Sura El-Me'āridž je 70. kur'anska sura, koja ima 44 ajeta. Pored imena El-Me'āridž, koje se spominje u 3. ajetu ove sure, naziva se i *Se'ele sā'il*, po riječima kojima otpočinje. Riječ *el-me'āridž* (المَعَارِج) je množina od *el-mi'rādž* (المِعْرَاج) ili *el-ma'redž* (المَعْرَج) – *ljestve, stube, stepenice, mjesto uspona, uspon*. (Muftić, 2017:1078) Sura El-Me'āridž je objavljena u Mekki, oko čega nema razilaženja, kako to kaže Ibn Atijje. (2001:5/364) Vjerovatno se radi o srednjem mekkanskom periodu, kada su poricatelji Istine čuli Poruku više puta, ali su je arogantno odbili, počeli je ismijavati i sarkastično tražili da ih zadesi kazna kojom im se prijetilo.

Glavna tema ove sure je upozorenje poricateljima Istine zbog njihovog negiranja i ismijavanja objavljenih istina kao što su: Proživljenje,

Ahiret, Džennet i Džehennem. Čitava ova sura odgovara na ova njihova poricanja. Navedena glavna tema izložena je kroz sljedeće tematske cjeline: 1. prikaz odnosa poricatelja Istine prema pitanju kazne (1-7); 2. opis nekih scena Sudnjega dana (8-10); 3. opis nekih vrsta patnji u Vatri (15-18); 4. opis ljudske prirode u kontekstu dobra i zla (19-21); 5. svojstva iskrenih vjernika i njihove vrline (22-34); 6. prijetnja poricateljima Istine onim s čime će se susresti na Sudnjem danu (40-44). (Aš-Šābūnī, 1981:3/441) Početak, sredina i kraj ove sure govore o Sudnjem danu. Sura El-Me'āridž, kako to kaže Sujūtī, "kao da upotpunjava suru El-Hākka", koja joj prethodi u mushafskom rasporedu, "u ostatku opisivanja Sudnjega dana i Džehennema". Sujūtī (s.a.:147) citira Ibn Abbāsa da je sura El-Me'āridž

objavljena odmah nakon sure El-Hākka. Ovo govori o kontekstualnoj povezanosti ovih dvaju sura.

1. Se'ele sā'ilun bi 'azābin vāki'

(سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ)

Neko je postavio pitanje o kazni neizbježnoj – Ovo je jedan od najjednostavnijih početaka sure u Kur'anu. *Se'ele sā'ilun* (سَأَلَ سَائِلٌ) znači *neko je postavio pitanje*; ne kaže se ko je postavio pitanje. Upotrijebljena je aktivna, a ne pasivna forma (*su'ile* – upitan je). Upotreba aktivne forme sugerira da je neko – ili njih nekoliko – zaista postavio pitanje (i da će se ono postavljati i u budućnosti), dok upotreba pasivne forme ne bi to implicirala, zapravo, ona bi mogla implicirati da je pitanje samo hipotetičko, a ne da se ono stvarno desilo. (Al-Maydānī, 2000:14/682) Većina

klasičnih komentatora Kur'ana glagol *se'ele* shvatila je u značenju *tražiti, zahtijevati*, ukazujući na konkretnu osobu (Nadr b. el-Hāris) koja je tražila kaznu i to riječima koje Kur'an evidentira: **إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا جَارًا مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ** "Bože, ako je ovo istina od Tebe, pa pusti kao kišu na nas kamenje s neba ili nam daj kaznu bolnu!" (El-Enfal, 32). (Usporedi: Aṭ-Ṭabarī, 2007: 10/8195; Al-Qurṭubī, 1996:18/267; Ibn al-Ğawzī, 2009:8/52) Inače, na nekoliko mjesta u Kur'anu spominje se slično traženje od strane poricatelja Istine.

O čemu je taj neko – ili nekolicina njih – postavi(l)o pitanje? O kazni (بِعَذَابٍ) u smislu: Zar ima kazna za one koji niječu poslanstvo Muhammeda, a.s., i Kur'an?! Glagol *se'ele* navodi se s prijedlogom *bi* umjesto uobičajenog *an*, odnosno u njegovom značenju, kao naprimjer u: **فَأَسْأَلُ بِهِ خَيْرًا** *Upitaj o Njemu onoga koji zna.* (El-Furkān, 59) I na drugim mjestima u Kur'anu u kontekstu kada poricatelji Istine traže *požurivanje kazne*, navodi se prijedlog *bi*, naprimjer u: **وَنَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ** *A oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna.* (El-'Ankebut, 53; također: El-Hadždž, 37) Moguće je da se upotrebom prijedloga *bi* sugerira da je pitanje postavljeno na sarkastičan način. (Ar-Rāzī, 1981: 30/121; Ibn al-Ğawzī, 2009:8/52; Al-Bağawī, 1989: 8/219) *Vāki'* (الكَائِنُ = وَاقِعٌ) označava nešto što će se *neizbježno desiti, dogoditi, pasti* i što se ne može zaustaviti. Navodi se uz *azāb* (kaznu), čime se odmah pobija sarkazam onoga ko je pitao o kazni. Druga gramatička upotreba prijedloga *bi* jeste *povezanost* (ilsāk) (više vidi: As-Suyūṭī, 1999:1/485-486; Jahić, 2007:594-597; Mulović, 2012:38-42), čime se ovdje sugerira, pored toga da će kazna neminovno doći, i to da će se ona čvrsto vezati za one koji je traže.

2. Lil-kāfirine lejse lehu dāfi'

(لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ)

Nad nevjernicima; niko je ne može odvratiti – Kāfirin (كَافِرِينَ – jed. kāfir – كافر) su *poricatelji* ili *skrivatelji Istine*, tj. oni koji je prekrivaju. Oni svojom

nezahvalnošću i nevjerništvom prekrivaju Božije blagodati. Ispred riječi *kāfirin* navodi se jedno *li* koje semantički sugerira nekoliko stvari: 1. kazna se neizbježno spušta na nevjernike, posebno se odnosi na njih i *njima je* namijenjena; i ovdje je posrijedi upotreba *lāma* (*li*) kao *lām temlik* – *lām* kojim se označava pripadnost ili vlasništvo, a koji se u Kur'anu često upotrebljava; 2. druga upotreba *lāma* u Kur'anu jeste označavanje nečega gdje se ono završava (*intihā'u l-gāje*), naprimjer u: **كُلُّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى** *Sve se kreće do roka određenog* (Fātir, 13), gdje imamo značenje *do (ilā)*,¹ tako da u *lil-kāfirine* (لِلْكَافِرِينَ), uključujući i prvi ajet, imamo sljedeće značenje: *Neko je postavio pitanje o kazni neizbježnoj, / dok ne stigne do nevjernika.* Drugim riječima, kazna će se spuštati sve dok ne stigne do svakog nezahvalnog nevjernika. *Lejse lehu dāfi'* (لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ) – *niko je ne može odvratiti – ili odbiti; dāfi'* (دَافِعٌ) se derivira iz *def'* (دَفَعٌ) – *odvratiti, odbiti, spriječiti nešto.* U suri Et-Tūr (8) rečeno je: **مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ** *Nema nikoga da je spriječi*, gdje se koristi negacija s *mā* (مَا), koja je snažna negacija jer poslije nje dolazi prijedlog *min* (مِنْ), čime se hoće kazati da ne postoji apsolutno nikakva stvar koja to može spriječiti. Ovdje, pak, imamo negaciju s *lejse* (لَيْسَ), koja se koristi u glagolskoj rečenici, a kojom se sugerira ono što smo već kazali: posebno za nevjernika nema nikoga ko može kaznu odvratiti ili spriječiti. I, također, kazna se može dogoditi bilo kada.

Ova dva ajeta naglašavaju sljedeće: ljudi koji ne vjeruju izrugivaju se Božijoj kazni, misle da nije stvarna, no ona je neizbježna i bez sumnje će ih pogoditi, tj. pogodit će one koji su nezahvalni Svevišnjem Allahu.

3. Minellāhi Zil-me'aridž

(مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ)

Od Allaha, Vlasnika Stepenica – Već smo kazali da su *el-me'aridž* (الْمَعَارِجِ)

– derivirano iz **الدرج**, odnosno *erc uspinjanje*) – *ljestve, stube, stepenice, basamac*. Dakle, to je nešto po čemu se može ići gore, naviše. Ibn Džuzejj (2014:6/216) smatra da su to, imajući u vidu da se u sljedećem ajetu navodi penjanje i uzdizanje meleka, stepenice kojima se uzdiže na nebesa. Za nas su to nepoznate stepenice. No Ibn Atijje (2001: 5/365) smatra da taj izraz ovdje ima metaforičko značenje (*muste'are*) za stepen, vrlin i pohvalna svojstva. (Al-Qurṭubī, 1996:18/269-270) Mevdūdi veli – imajući u vidu, poput Ibn Džuzejja, sljedeći ajet – da je Allah "Vlasnik Stepenica", što, po njemu, znači "da je On Svevišnji i da bi se popeli u Njegovo Prisustvo meleci moraju da se popnu na mnogo visina".²

Ovaj ajet, dakle, naglašava da će kazna doći od Svevišnjeg Allaha Koji je *Zil-me'aridž* (ذِي الْمَعَارِجِ). *Zi* (ذِي) znači *posjednik, vlasnik*; ovdje: Svevišnji Allah je Posjednik ili Vlasnik onoga što se postepeno, etapno uzdiže do veoma velikih visina. On, Svevišnji, iznad je svega i svakoga i ima neograničenu moć. Ima moć da pošalje kaznu onima koji su Mu nezahvalni. Prijedlog *min* u ovom ajetu (مِنَ اللَّهِ) naglašava da će kaznu direktno spustiti On od Sebe. U to nema sumnje i ona će dosegnuti svoj cilj – nezahvalne nevjernike koji su je ismijavali, a baš to ismijavanje može biti uzrok neizbježne kazne s Neba.

4. Ta'rudžul-melā'iketu ver-Rūhu ilejhi fi jevmin kāne mīkdāruhu hamsīne elfe seneh

(تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ)

Penju se meleci i Ruh ka Njemu u danu koji traje pedeset hiljada godina – Aredže (عَرَجٌ) znači *penjati se, uspinjati se, ići naviše*; to je postepeno penjanje ili uspinjanje dio po dio. Meleci

¹ O značenju prijedloga *li* više: As-Suyūṭī, 1999:1/515; Jahić, 2007:597-600; Mulović, 2012:49-51.

² Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.english tafsir.com/Quran/70/index.html> (pristupljeno: 14.06.2023)

se, dakle, postepeno penju. *Mela'ike* (المَلَائِكَةُ) je množina od *melek* (ملك); izvorno je *e'lek* (أَلَك) pa je na početku pridodato *m*, ali je izgovor *me'lek* (مَلَك), s hemzetom, bio pretežak za izgovor pa su ga Arabljeni elidirali. Riječju *e'lek* (أَلَك) u arapskom, između ostalog, označava se situacija kada konj ugrize svoje uzde u ustima pa brže trči. (Muftić, 2017:46)³ Pošto melec prenosu Poruku od Svevišnjeg, oni kao da jure i čvrsto stežu tu Poruku svojim ustima, jer melec su brzi, poslušni, krajnje posvećeni svom zadatku i hitro izvršavaju Božije naredbe.

Rūh (الروح) je ovdje melek Džibril ili Džebra'il, i gdje god se u Kur'anu riječ *rūh* koristi zajedno s melecima, ona se posebno odnosi na Džibrila. On je nazvan *Rūhom* zato što je njegova zadaća bila da poslanicima spusti Božiju Objavu, a ta Objava daje utjehu, mir i spokoj ljudima. Naime, riječ *rūh* dijeli zajednički korijen s riječima kao što su *rāha* (راحة) – *odmor*, *mirvāh* (مرواح) – *ventilator* (koji daje udobnost na vrućini), *istirāha* (استراحة) – *potražiti odmor, teravīh* (تراويح) – *odmori pri obavljanju noćnih dobrovoljnih namaza, a posebno tokom ramazana, tj. teravīh-namaz*. Ljudska duša je nazvana *rūh* zato što donosi utjehu i ugodu tijelu, a kada ga duša napusti (pri smrti), tijelo se ukoči. Sve ove riječi dijele i prenose ideje utjehe, mira, ugone, sigurnosti. Melek Džibril je posebno izdvojen – a kada se nešto izdvaja postoji i poseban razlog – jer je on sam jedinstven melek: melek koji prenosi Objavu Kur'ana Muhammedu, a.s. On je, nadalje, predvodnik svih meleka, impozantnog izgleda (na temelju hadisa: sa 600 krila) i moći, ali i on se do Svevišnjeg uspinje korak po korak. Kakva li je tek moć Onoga Ko ga je kreirao?!

Ovdje se prvo spominju melec pa onda Džibril (kao i u suri

El-Kadr, 4), dok se u En-Nebe (30) prvo spominje Džibril pa onda melec (يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا). Primjetno je da, kada se melec uzdižu i spuštaju s neba, Džibril se spominje nakon meleka, što znači da je on iza njih i prati ih. Slično tome, Muhammed, a.s., bi na svojim putovanjima išao iza, a ne ispred svojih ashaba. Time je želio da pokaže da se ne hvali svojim položajem, već da brine o svima. Na Sudnjem danu, pak, Džibril istupa naprijed i predstavlja one koji su iza njega. Imam u namazu stoji ispred džemata, a Poslanik, a.s., će na Sudnjem danu predvoditi svoj ummet.⁴

U danu koji traje pedeset hiljada godina – Riječ *يَوْمَ* *dan* u većini kur'anskih ajeta koristi se u značenju perioda (*hīm*) i vremena (*zemen*). Ovdje se radi o posebnom *danu* u kojem se, nebeskim stepenicama, postepeno uspinju melec i Džibril Svevišnjem Allahu kako bi dobili naređenja koja trebaju izvršiti. (Usporedi: Al-Maydānī, 2000:14/683-684) Međutim, većina komentatora Kur'ana smatra da se ovdje radi o Sudnjem danu koji će trajati 50 000 godina. (Aṭ-Ṭabarī, 2007:10/8198; Al-Qurtubī, 1996:18/271; Ibn al-Ġawzī, 2009:8/53; Ibn Kaṭīr, 1996:4/538; Ibn Džuzejj, 2014:6/216) Iz perspektive ljudskog vremena, to je veoma dug period. Ljudi će, tada, biti zabrinuti, uplašeni, u iščekivanju. Tražit će svoje poslanike da mole Svevišnjeg da započne suđenje, ali će svi oni to odbiti i uputiti ih na Muhammeda, a.s., koji će Svevišnjem Allahu uputiti dovu i koja će biti uslišana, pa će započeti Dan obračuna. Ipak, na temelju hadisa saznajemo da će “vjernicima Sudnji dan biti u trajanju između podne-namaza i ikindije-namaza” (jekūnu ‘alel-mu’minine ke kadri ma bejnez-zuhri vel-’asr). (Hākīm)⁵ Znači, vjernicima će Sudnji dan trajati samo nekoliko sati i brzo će im

proći. A onim nezahvalnim, poricate-ljima Istine, pak, Sudnji dan će trajati 50 000 godina. Ostaje mogućnost da ovo ne mora biti doslovno budući da se u arapskom jeziku veliki brojevi koriste za naglašavanje i zastrašivanje. U ajetu sure Es-Sedžde (5) stoji: يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ *On upravlja svime od neba do Zemlje, a onda se sve to Njemu vraća, u danu koji traje hiljadu godina prema vašem računanju vremena*. Ovaj ajet daje važno uspustvo: “Božije vrijeme” (uvjetno rečeno jer Njega vrijeme ne dotiče) ne može se mjeriti vremenskim skalama poznatim ljudima. A Allah najbolje zna. Ipak, važno je istaći da mi ne znamo kako melec stvarno izgledaju, niti kako se to oni i kojim stepenicama uspinju, kojom brzinom, šta biva s tim stepenicama itd. Također, Svevišnji je lišen mjesta, vremena i prostora.

5. Fasbir sabren džemilā

(فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا)

Zato se strpi saburom lijepim – Osnovno značenje riječi *sabr* – صَبْرٌ (odakle se derivira glagol *fasbir*) jeste *el-habs* – *zadržavanje, suzdržavanje, obuzdavanje*. Riječ je o tome da se strpljivo kontrolišete i to je taj *lijepi sabur*, lijepo strpljenje (sabren džemilā). Sabur lijepi je, veli Kurtubī, “ona strpljivost u kojoj nema očajavanja i u kojoj se bol ne iznosi nikome osim Allahu Svevišnjem”. (Al-Qurtubī, 1996: 18/272) Mejdānī veli da je to sabur zajedno sa zadovoljstvom Allahom, dž.š., kojeg ne prati gundanje ili sumnja u Allahovu mudrost, već povećanje zikra, tespiha, ibadeta i aktivnosti na planu pozivanja k Allahu. (Al-Maydānī, 2000:14/684) Ovim ajetom Svevišnji kaže Svome Poslaniku da bude *lijepo*

³ Vidi također: <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/ألك/> (pristupljeno: 14.06.2023)

⁴ “Kada Svevišnji u Kur'anu spominje meleke u kontekstu straha i zastrašivanja, onda poslije njih spomene Rūħa, kao što

je to slučaj ovdje, i to iziskuje da je Rūħ najveći melek. Ovdje ima još jedna činjenica: naime, Svevišnji pri uspinjanju spominje prvo meleke pa onda Rūħa, a pri stajanju prvo spominje Rūħa pa onda meleke, kao u En-Nebe' (38), što

iziskuje da je Rūħ prvi pri spuštanju, a posljednji pri uspinjanju.” (Ar-Rāzī, 1981: 30/122-123)

⁵ Navedeno prema: <https://www.dorar.net/hadith/sharh/112688> (pristupljeno: 17.06.2023)

strpljivo, strpljiv onako kako mu priliči, i da ostane čvrst u prenošenju Poruke. Prema onima koji ga osporavaju i vrijeđaju Muhammed, a.s., pokazuje svoju plemenitost. Zahvaljujući velikom karakteru i lijepom saburu Muhammeda, a.s., kasnije će mnogi postati muslimani.

6. Innehum jerevnehu be'idā

(إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا)

7. Ve nerāhu karība (وَرَأَاهُ قَرِيبًا)

Zaista ga oni vide veoma dalekim, / a Mi ga vidimo veoma bliskim – Skrivatelji Istine Sudnji dan ili kaznu vide kao nešto što je veoma daleko (be'id – بعيد), tj. kao nešto što se neće dogoditi, dok "Mi to vidimo kao nešto što je veoma blizu" (karīb – قريب) i kao nešto što se može dogoditi svakog trenutka. Još jedan ajet govori o blizini Sudnjega dana: اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ / Ljudima se veoma približilo njihovo polaganje računa. (El-Enbija', 1) Glagol اقْتَرَبَ (ikterebe) znači da je nešto veoma blizu. U jednom hadisu Muhammed, a.s., je rekao da su on i Sudnji dan blizu, pa je spojio kažiprst i srednji prst, pokazujući tako tu bliskost: بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةَ هَكَذَا (Buhārī) (Usporedi: Al-Māwardī, 2012:6/91; Ar-Rāzī, 1981:30/125; Al-Bağawī, 1989:8/221)

8. Jevme tekūnus-semā' u kel-

muhl (يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ)

Na Dan kada nebo bude kao talog od zejtina – Svevišnji opisuje Sudnji dan tako da ga možemo zamisliti. Ta slika će vjernicima ojačati njihovu vjeru, a poricateljima Istine biti opomena. Semā' (السَّمَاءُ) je nebo. Riječ muhl (المُهْل) u klasičnom arapskom jeziku ima ova značenja: 1. prljavo ulje, tj. ulje koje je korišteno za prženje hrane, kada je ono još masnije; 2. rastopljeni bakar, tj. bakar u tečnom stanju. Korijensko značenje je, dakle, crvenkastocrna boja koja je masna. (Vidi: Al-Māwardī, 2012: 6/92; Az-Zamahšārī, 2005:1139; Muftić, 2017:1666) Ajeti: وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ

I kada se nebo oguli (Et-Tekvīr, 11); فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ Kada se nebo rastrga i postane crveno kao koža (Er-Rahmān, 37) dodatno pojašnjavaju šta će biti sa sada mirnim i plavim nebom. U 15. ajetu ove sure pojašnjava se zašto će ono toga dana biti crveno.

9. Ve tekūnul-džibālu kel-'ihn

(وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ)

A planine budu kao vuna šarena – El-Džibāl (الجِبَال) su planine (jed. el-džebel – الجبل); el-'ihn (العِهْن) je šarena, obojena vuna. Ova riječ spominje se na još jednome mjestu u Kur'anu, također u vezi s planinama/brdima: وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ / A planine budu poput raščupane šarene vune. (El-Kāri'a, 5) Inače, stanje planina na Sudnjem danu navodi se na nekoliko mjesta u Kur'anu: En-Neml, 88; El-Hākka, 14; En-Nebe', 11. S obzirom na to da su planine na ovom svijetu veoma stabilna struktura i da Zemlju, također, drže stabilnom (tokom zemljotresa), ovdje sada imamo sliku kontrasta, tj. ta čvrsta struktura jednoga Dana postat će toliko omekšana poput šarene vune (najmekši materijal kojeg možemo zamisliti). Kaže se poput šarene ili obojene vune zato što postoje planine i brda različitih boja: وَالْجِبَالُ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَايِبٌ سَوْدٌ ... a ima i planina i brda bijelih i crvenih staza, različitih boja i sasvim crnih. (Fātir, 27) I kad se one iščupaju iz korijena, one će lebdjeti poput vune različitih boja.

10. Ve lā jes'elu hamimūn

(وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا)

I kada ništa neće pitati prijatelj odanog prijatelja – Hamim (حَمِيم) je veoma odani, iskreni prijatelj. Na taj Dan čak ni najbliži prijatelj, s kojim ste bili veoma bliski, neće za vas pitati jednostavno zato što će i on biti preokupiran svojom brigom i strahom za sebe u pogledu svog završetka. Postoji i drugo čitanje glagola jes'elu (يَسْأَلُ), tj. u pasivnoj formi ju'selu, pa

bi značenje bilo sljedeće: A prijatelja se neće pitati za njegovog odanog prijatelja. Znači, nećemo biti pitani o tome šta je naš najbolji prijatelj uradio nego ćemo biti pitani samo o sebi, tj. šta smo mi uradili. (Usporedi: Ibn 'Aṭīyya, 2001:5/366; Al-Qurtubi, 1996:18/273; Aš-Šawkānī, 2007:1529)

11. Jubessarūnehum jeveddul-

mudžrimu lev jeftedi min 'azābi

jevmi'izin bi benih (يُبَصِّرُونَهُمْ يَوْمَ يُبَصَّرُونَهمُ)

Iako će jedni druge prepoznati. Zločinac će poželjati da se iskupi kazne toga Dana sinovima svojim – Svaka osoba će vidjeti, tj. prepoznati (يُبَصِّرُونَهُمْ – jubessarūnehum) svoje prijatelje, rodbinu i one s kojima je bila povezana na dunjaluku. No svako će od svakoga bježati iz straha da se neka od tih osoba ne bi požalila na drugu zbog neke dunjalučke prepirke ili razmirice. (At-Tabarī, 2007: 10/8210; Ar-Rāzī, 1981:30/126; Aš-Šabūnī, 1981:3/444) Glagol jeveddu (يُؤَدُّ – u imperfektu) znači on će veoma poželjati; odatle: vudd (وَدُّ) – intenzivna ljubav (riječ hubb također označava ljubav, ali manjeg intenziteta); Božije lijepo ime El-Vedūd (الودود) znači Onaj koji intenzivno voli. El-Mudžrim (المُجْرِم) je zločinac za koga je dokazano da je kriv. Ovdje nije rečeno el-kāfir (poricatelj, skrivatelj Istine), što znači da i grješni muslimani toga Dana mogu biti mudžrimi. Glagol jeftedi (يُفْتَدِي) – iskupiti se – derivira se iz el-fidā' (الفداء) – otkupnina; beni (بَنِي) su sinovi, djeca. Ovdje ponovo imamo semantički kontrast: Osoba koja je na ovom svijetu pazila i beskrajno voljela svoju djecu, taj Dan će poželjati da, umjesto nje, ona uđu u Vatru!

12. Ve sāhibetihi ne ehil

(وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ)

I ženom svojom, i bratom svojom – Sāhibe (صَاحِبَةٌ) je supruga; od subbe (صَحْبَةٌ) – blisko društvo. Dakle, supruga je neko s kim je čovjek blizak, njegova životna saputnica s kojom

je proveo život i koju je volio i štiti. *Tog Dana* čovjek koji se ovdje opisuje bit će spreman da je baci u Vatru! *Eh* (أخ) je *brat*, kome čovjek pomaže na ovom svijetu i daje podršku. I njega će biti spreman baciti u Vatru!

13. Ve fesiletilih-leti tu'vih

(وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ)

I rodbinom svojom koja mu zaštiti – pruža – Fesile (فَصِيلَةٌ) – derivirano od fasl (فصل) prekid, distanca – je dalja porodica, rodbina. Postoji jedno mišljenje koje kaže da je fesile – majka (imam Mālik) (Al-Māwardī, 2012:6/92; Ibn Kaṭīr, 1996: 4/450; Aš-Šawkānī, 2007:1529), jer je fisāl (فصال) – prekid(anje) dojenja. (Lukmān, 14) Ava (أوى) – u sadašnjem vremenu: تؤوى – znači: primiti, ugostiti, skloniti. (Muftić, 2017:69) I tu širu porodicu ili majku, koja mu je pružala zaštitu ili utočište, čovjek će tada biti spreman poslati u Vatru.

14. Ve men fil-erdi

džemi'an summe jundžih

(وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ)

I svima ostalima na zemlji, samo da se spasi – I na koncu, ova osoba je spremna iskupiti se i baciti svaku osobu – voljenu i nevoljenu – kolektivno ili njih sve zajedno (džemi'an – جميعًا) u Vatru samo zarad jedne stvari – da se spasi. Veznik summe (ثُمَّ) obično implicira neku vremensku distancu, ali se ovdje to ne implicira, već se koristi u značenju nemogućnosti da se nešto dogodi (summe lit-terāhī – hronološki slijed s odgodom). (As-Suyūṭī, 1999:1/489-490; Jahić, 2007:635; Trnka, 2020: 98-101) Naime, čak i da ih baci sve u Vatru, on ipak i tada (summe) ne bi mogao da se spasi. On je taj koji je učinio zločin i samo on može biti za njega kažnjen.

15. Kellā innehā Lezā (كَلَّا إِنَّهَا لَنَظَىٰ)

Nikada! Ona je Plamen – Riječcom kellā (كَلَّا) negira se svaki oblik nade koju zločinac može imati u pogledu olakšavanja kazne. U prethodnim

ajetima spomenuti su oni koji su nam najbliži: djeca, pa žena, pa brat, upravo po bliskosti na ovome svijetu i važnosti tih osoba za nas. U suri 'Abese (34-36) opisuje se naše bježanje od rodbine, gdje je poredak obrnut, tj. započnjen od onih od kojih smo najudaljeniji: brat, pa majka, pa otac, žena i djeca. Ovdje imamo još jednu suptilnu razliku: ovdje se roditelji ne spominju jer čovjek nije u stanju da baci svoje roditelje u Vatru, dok se u suri 'Abese govori o bježanju i čovjek je u stanju pobjeći od svih, pa i od roditelja!

O riječi lezā (لَظَىٰ) navode se dva mišljenja: 1. naziv mjesta u Vatri ili jedno od imena za Džehennem i 2. veoma veliki i jaki plamen koji nema dima. (At-Tabarī, 2007:10/8202; Az-Zamahšari, 2005:1141-1142; Ibn al-Ġawzī, 2009:8/54) Taj ogromni plamen zastrašujuće je gledati, a kamoli u njega ući, i on će biti uzrok crvenilu neba (spomenutom u 8. ajetu).

16. Nezzā'aten liš-ševā

(نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ)

Koji će čupati udove – Riječ nezzā'aten (نَزَّاعَةً) derivira se iz nez' (نزع) – čupanje, skidanje, odstranjivanje; eš-ševā (الشوى) ima više značenja kao što su: koža na glavi, skalp, udovi tijela. (Muftić, 2017:1712, 892) Dakle, ovaj Plamen je toliko velik da će silovito čupati kožu na glavi i udove s tijela, koji će se ponovo povratiti i tako će se ponavljati.

17. Ted'ū men edbere ve tevellā

(تَدْعُو مِن أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ)

Zvat će onoga koji je okretao leđa i okretao se nečemu drugome – Klasični komentari prenose tri mišljenja o tome šta će Plamen dozivati: 1. Ilejje ilejje jā kāfir jā munāfik – "Meni, meni dođi, o, nevjerniče, o, munafiče!" Ibn Abbās kaže da će ih Plamen stvarno zvati po njihovim imenima i imenima njihovih očeva; 2. režanje Plamena, koji će biti zefīr (glas) ve šefīk (tih), na takve (Hūd, 106); Ibn Abbās kaže da je zefīr zvuk divlje gladne životinje koja sabija svoj plijen i glasno frkće i reži; 3. figurativno značenje: dozivat

će "svojim stanjem" kažnjavanju u njoj ili: pozivali su vas neki ljudi u vašem prethodnom životu (poslanici, vjernici) da činite dobro, ali vi ste to dobili. Na ovaj Dan ćete biti pozvani i nećete to moći odbiti. (Al-Māwardī, 2012: 6/93-94; Ar-Rāzī, 1981:30/127; Al-Qurtubī, 1996:18/276-277; Al-Maydānī, 2000:14/687)

Glagol edbere (أَدْبَرَ) – od dubr – poledina nečega) znači okrenuti leđa, a glagol tevellā – od el-vāli (الوالي) neko blizak, prijatelj, saveznik – znači okretanje prema nekome ko vam je blizak. Nakon što nečemu okrenete leđa, od njega se udaljavate i idete ka onom ko vam je ili što vam je blisko. Pošto poricatelji Istine okreću leđa Objavi, onda se okreću svojim lažima i lošim idejama, koje su im bliske. Ovdje, kao i u El-Hakka (33-34) spomenuta su dva uzroka nečijeg lošeg završetka na Ahiretu: 1. okretanje od Istine i 2. zokupljenost dunjalukom i škrtošću zbog koje gomila bogatstvo i odbija ga potrošiti u bilo kakve dobrotvorne svrhe.⁶

18. Ve džeme'a fe ev'a (وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ)

I skupljao i gomilao – Džeme'a (جَمَعَ) znači sakupiti, zgrtati, sabrati. Osoba koji se ovdje opisuje, skuplja i gomila bogatstvo. Budući da se okrenula od Upute ona nastoji upotpuniti ili svom životu dati smisao, tako da svoju energiju i talent koristi za što veće sticanje bogatstva. Glagol ev'a (أَوْعَىٰ) derivira se iz vi'a (وعاء) – posuda, zdjela, tegla koja se može zatvoriti, poklopiti. (Muftić, 2017:1915) Takva osoba ne samo da skuplja svoje bogatstvo, već postaje i škrta, pa čak i paranoična u nastojanju da zaštiti svoje bogatstvo. Nekada ga krije i od same sebe.

19. Innel-insāne hulika helū'a

(إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا)

Zaista je čovjek stvoren nestrpljivim – Riječ el-insān (الإنسان) ovdje razumijevamo da se općenito odnosi na sve ljude; hulika (خُلِقَ) znači

⁶ Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.englishquran.com/70/index.html> (pristupljeno: 14.06.2023)

stvoren – glagol je u pasivnoj formi, što znači da je odgovornost za takvo ponašanje čovjekova, a ne Božija – na čovjeku je da prevaziđe tu karakteristiku i postane boljim; riječ *helū'ā* (هَلُوعًا) bit će objašnjena u sljedeća dva ajeta;⁷ glagol *bele'a* (هَلَعَ) u osnovi znači *biti nestrpljivo*, tj. *biti brz, žuriti, biti uzrujan*. (Muftić, 2017:1835) Dakle, čovjek je biće koje brzo gubi strpljenje i postaje nervozan, i to mu je u prirodi. I na drugim mjestima u Kur'anu ukazuje se na ovu ljudsku odrednicu. (El-Enbijā', 41; Ez-Zumer, 23-28; Eš-Šūrā, 75)

20. Iza messehuš-šerru džezū'a

(إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا)

21. Ve iza messehul-hajru

(وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا)

Kada ga dotakne zlo – očajan je, / a kada ga dotakne dobro – nepristupačan je – Ova dva ajeta objašnjavaju riječ *helū'ā* (هَلُوعًا). *Izā* (إِذَا) *kada* sugerise buduće vrijeme; glagol *messe* (مَسَّ) znači *dodirnuti, dotaći; džezū'a* (جَزُوعًا) – hiperbolizirani oblik participa aktivnog *جانع = كثير الجزع* – suprotno je od *sabr* – strpljivost; riječ *hajr* (الْحَيْر) znači *dobro*, ali upućuje i na *bogatstvo; menū'a* (مَنُوعًا) – hiperbolizirani oblik participa aktivnog *مانع = كثير المنع* derivira se iz *men'* (منع) – *odbiti, spriječiti, zadržati*. Prema tome, kada ovakvu osobu *dotakne* kakvo zlo (*šerr*), i to u najmanjoj mjeri, ona postane izrazito nezadovoljna, nestrpljiva, nervozna. A kada je pogodi dobro, naprimjer zaimadne imetka, onda je škrta, arogantna i ne spominje Svevišnjeg Allaha. Glavni uzrok tome je pretjerana ljubav prema ovome svijetu i životu na njemu.

22. Illel-musallin (إِلَّا الْمُصَلِّينَ)

Osim klanjača – Diskurs se sada mijenja. Svevišnji nam kaže da nisu svi ljudi s gore navedenim karakteristikama (17-21) osuđeni na propast.

Postoje ljudi koji su iznad toga, koji su izuzetak. Od ovoga (pa do 35. ajeta) navode se karakteristike koje vjernik mora imati da bi bio zaista pravi vjernik, dobra osoba. Riječ je o karakteristikama koje vjernici moraju realizirati u svojim životima, a ne samo misliti da su one dobre. I ti i takvi ljudi su stanovnici Dženneta. (Usporedi: El-Mu'minūn, 1-10) Ovdje uočavamo da gore navedene loše osobine ljudi mogu pobijediti putem *salata* – namaza. *Musallin* (الْمُصَلِّينَ) je imenička forma koja ukazuje na stalnost i dosljednost u namazu, tj. radi se o onima koji uvijek klanjaju na vrijeme. I u ajetima koji slijede koristi se ta forma zajedno s izmijenjenim uobičajenim poretkom riječi u ajetima, što ukazuje na posebnost.

23. Ellezine hum 'alā salātihim

(الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ)

Koji su u svome namazu postojani – Riječ *dā'imūn* (دَائِمُونَ) – od *devām* دوام *trajanje, ostajanje, ustrajnost* – opisuje one koji su postojani u namazu. U ajetu se tri puta spominje zamjenica *hum* (هُم *oni*), čime se posebno ukazuje na njihovu dosljednost i postojanost. Ta dosljednost i postojanost ogledaju se u njihovoj predanosti, poniznosti i skrušenosti u namazu. Ne klanjaju namaz u žurbi da bi ga samo nekako obavili, niti u namazu razmišljaju o nebitnim stvarima. Oni namaz neprestano čuvaju, kao što čuvaju vlastito dijete ili nešto što im je važno tokom cijelog dana. I ništa ih ne može spriječiti da budu tačni i redovni u namazu. Također, postojanost u namazu vjernika drži u imanu (istinskom vjerovanju). (Al-Māwardī, 2012:6/95; Ar-Rāzī, 1981:30/129; Ibn 'Atīyya, 2001:5/368) Namaz je veza (*salat* je od *sile* – *veza*) sa Stvoriteljem i, shodno hadisu, temelj islama. Kada neko nema ili napusti namaz, on postepeno napušta sjećanje na Svevišnjeg Allaha, a ubrzo zatim i vjerovanje u onaj svijet.

nam je dao objašnjenje [tafsīr] za ovo i nema boljeg objašnjenja od Allahovog." (Az-Zamahšarī, 2005:1140)

24. Vellezine fi emvālih hakkun

(وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ)

I oni u čijim imecima je poznato pravo – *Hakk* (حَقٌّ) je *pravo*, a *ma'lūm* (مَعْلُومٌ) *ono što je poznato*. Nakon veze s Allahom slijedi veza s ljudima i to onima koji u *našim imecima* imaju svoj hakk. Davanjem dijela svoga imetka oni pomažu one kojima je to potrebno. I to im je stalna karakteristika budući da je ajet izrečen u imeničkoj formi. Jedni komentatori Kur'ana sintagmu *hakkun ma'lūm* (حَقٌّ مَعْلُومٌ *poznato pravo*) razumjeli su u smislu zekata jer zekat ima utvrđenu granicu i stopu na koju se daje. Međutim, ovo mišljenje se ne može prihvatiti zato što je El-Me'aridž jednoglasno mekkanska sura, dok je zekat, sa svojim specifičnim odredbama, propisan u Medini. Ostaje, dakle, da se pod rečenom sitnagmom misli na dobrotvoljno davanje, sadaku, tj. onoliko koliko čovjek sam sebi odredi, kako su to shvatili rani autoriteti u tumačenju Kur'ana poput Abdullāha b. Abbāsa, Abdullāha b. Omera, Mudžāhida i dr. (Aṭ-Tabarī, 2007:10/8208-8209; Aš-Šawkānī, 2007:1531; Al-Maydānī, 2000:14/687)

25. Lis-sā'ili vel-mahrūm

(لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ)

Za onoga koji prosi i za onoga koji ne prosi – *Sā'il* (السَّائِلِ) *dosl. onaj koji pita, traži*) je osoba čija je situacija teška i ona traži pomoć, prosi. Na takvu osobu ne treba vikati ili koriti je (usporedi: Ed-Duhā, 10) jer nam nije poznata njena situacija. (Usporedi: El-Bekare, 273) Postoje i oni koji se pretvaraju i prave biznis s prosjaćenjem, i tu trebamo upotrijebiti zdrav razum i sami procijeniti da li da im damo ili ne. Mevdūdī smatra da se pod *sā'ilom* ne misli na prosjaka već na osobu koja je u potrebi i traži pomoć. *Mahrūm* (الْمَحْرُومِ) – derivirano od *harām* – *zabranjeno, sputano* – jeste *neko ko je sputan u ispunjavanju svojih potreba*, lišen je bogatstva i pomoći od ljudi; nekada nije bio takav, ali je odjedanput to postao, tako da je stidljiv da od drugih traži pomoć. I potrebno je malo razmisliti kako toj osobi

⁷ Ahmed ibn Jahja kaže: "Pitao me Muhammed ibn 'Abdullāh ibn Zahir: 'Šta je *el-hel'*?' (الهلمع) pa sam odgovorio: 'Allah

pomoći, a da se ne povrijedi njezino dostojanstvo (naprimjer anonimno uplatiti novac na njegov račun i sl.). Takva osoba, naprimjer, ostala je bez posla, ili ne zarađuje dovoljno, ili je postala invalid, ili je ostala bez kuće, naprimjer u zemljotresu, poplavi sl. I zato se takvoj osobi pomaže čim se sazna za njezinu situaciju, ne čekajući da ona zatraži pomoć. (Usporedi: Ez-Zārijāt, 17)⁹ Oni, dakle, imaju pravo u našem novcu; to je njihov novac u našim džepovima i mi ne činimo njima uslugu kada im ga prosljeđujemo, već sebi jer će Svevišnji povećati našu nagradu. Time se mi ne trebamo hvaliti nego Svevišnjem Allahu zahvaliti.

26. Vellezine jusadikkūne bi

jevmid-dīn (وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ)

I oni koji čvrsto vjeruju u Sudnji dan – Glagol *jusadikkūne* (يُصَدِّقُونَ) – od *sidk* (صدق *istina*) znači čvrsto uvjerenje. S obzirom na to da je upotrijebljen glagolski oblik to uvjerenje može kod čovjeka varirati i potrebno ga je stalno obnavljati i sebi posvjješćivati. Istinski *musallija* svjestan je Sudnjeg dana (u suri El-Mā'ūn na početku se govori o osobi koja ga poriče, 1-4, a u El-Muddessir, kada se opisuju stanovnici Vatre, kaže se, između ostalog, da su poricali taj Dan, 42-46). Vjernik – za razliku od poricatelja Istine s početka sure – snažno vjeruje u stvarnost toga Dana i nimalo u njega ne sumnja.

27. Vellezine hum min

'azābi Rabbihim mušfikūn

(وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ)

I oni koji od kazne Gospodara svoja strahuju – *Azāb* (عَذَاب) je kazna; riječ *mušfikūn* (مُشْفِقُونَ) označava one koji strahuju, koji su uplašeni; derivira se iz *išfāk* (اشفاق) – briga, zabrinutost, strahovanje.⁹ Takvi se, zapravo, plaše nečega zato što su svjesni posljedica koje mogu uslijediti, kao kada se, naprimjer, neko uplaši za svoje dijete ukoliko mu se približi ljut pas. Ovi ljudi strahuju od Allahove kazne zato što su je svjesni – jer ih je On

upozorio na nju iz Svoje milosti – i boje se da će biti kažnjeni. Pošto je ovo imenska rečenica, to sugerira da se takvi stalno boje Božije kazne. Kad pogriješe sjete se Vatre, uplaše i prestanu s grijehom. Oni imaju strah od Allaha, ali Ga i vole i stide se da Mu budu neposlušni, i zato su *mušfikūn*.

28. Inne 'azābe Rabbihim gajru

me'mūn (إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ)

Zaista od kazne Gospodara njihova niko nije siguran – *Me'mūn* (مَأْمُون) – od glagola *emene* (أمن) – osjećati se sigurno u vezi s nečim – znači neko mjesto ili vrijeme u kojem se osjećate sigurno. Allahova kazna ljude može pogoditi bilo kada na ovom i budućem svijetu zbog ljudske nepravde. Zato su islamski učenjaci kazali da je osjećaj sigurnosti od Allahove kazne – haram, i da čovjeka ne treba napuštati taj strah sve dok ne uđe u Džennet. (Ibn Džuzejj, 2017:6/221)

29. Vellezine hum li furūdžihim

hāfizūn (وَالَّذِينَ هُمْ لِأَعْرَابِهِمْ حَافِظُونَ)

I oni koji stidna mjesta svoja dobro čuvaju – *Furūdž* (فُرُوج) je množina od *ferdž* (فرج), a tom riječju označava se prostor između dvije stvari, tj. prostor između dvije noge jesu stidna mjesta, intimni dijelovi. Interesantna je klasična upotreba termina *ferdž*: naime, zid u tvrđavi ili dvorcu koji se ošteti i postane ranjiv nazivao bi se *ferdž*. Pošto se opasnost pomalja na tom mjestu, oni koji borave u toj tvrđavi ili dvorcu postaju ranjivi zbog tog mjesta. I morali su tu pojačati zaštitu. Značenjska paralela je očigledna: ako se intimni dijelovi (*furūdž*) ne zaštite, oni postaju slaba tačka ljudi i zato ih je nužno zaštititi i uvijek biti na oprezu, zapravo, posebno ih čuvati na što sugerira imenički oblik *hāfizūn* (حَافِظُونَ). Ovo podrazumijeva

čuvanje od preljube, golotinje, otkrivanja svojih intimnih dijelova pred drugima, pederastija.¹⁰

30. Illa 'alā ezvādžihum ev mā meleket ejmānuhum fe innehum gajru melūmīn

(إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ)

Osim od žena svojih ili onih koje posjeduju njihove desnice, oni, tada, zaista, nisu krivi – Riječ *ezvādž* (أزواج) je množina od *zevdž* (زوج) – bračni drug, tj. odnosi se na par suprotnog spola i zato u islamu nije dozvoljena homoseksualnost. Bračni život je prirodna stvar i vjerozanski propis. Onima koji misle suprotno Kur'an daje sljedeći odgovor: *Monaštvo su oni sami, kao novotariju, uveli – Mi im ga nismo propisali.* (El-Hadīd, 27) Sintagma *mā meleket ejmānuhum* (مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ) – koje posjeduju njihove desnice je idiom arapskog jezika korišten u vrijeme Poslanika, a.s., a odnosi se na one koji su pod zaštitom. Riječ *ejmān* (أَيْمَان) je množina od *jemīn* (يمين) – desna ruka. Ova sintagma u Kur'anu koristi se u nekoliko navrata. Pošto je rodno neutralan, on uključuje ne samo "ženske robinje" ili ratne zarobljenice, već sve ono što čovjek posjeduje, naprimjer djecu, siročad, muške zarobljenike, (nekada) "muške robove". (Usporedi: En-Nahl, 71) Prema tome, ovaj idiom ima široko značenje. Ovdje se, konkretno, odnosi na ženske ratne zarobljenice koje država raspoređuje među pojedince i, također, kada muškarcima finansijske prilike ne dozvoljavaju da izdržavaju slobodnu ženu kao suprugu. (Usporedi: En-Nisā', 25) Dakle, s tom ženom, pojedinac kome je dodijeljena da se o njoj i njezinoj djeci brine, zauzvrat ima pravo na intimni odnos. S njom može imati i djecu, a kada umre, ona postaje slobodna

⁸ Maududi, *Tafhīm al-Qur'an*, <http://www.englishtafsir.com/Quran/70/index.html> (pristupljeno: 14.06.2023)

⁹ Ali i: *samilost, sažaljenje, sućut, saosjećanje, nježnost* (Muftić, 2017:861)

¹⁰ Ali Nouman, https://Linguisticmiracle.com/NotesComplete/Linguisticmiracle.com-Surah_Maarij_70_the_Ascension_Stairways.pdf (pristupljeno: 18.06.2023)

žena. Također, može i prije otkupiti svoju slobodu, naprimjer radeći nešto. Ovo je bila alternativa životu u prostituciji. Kur'an, također, ohrabruje vjernike da oslobode svoje "robove" i da ih vjenčaju. (Vidi: En-Nūr, 32)¹¹

Fe innehum gajru melūmīn (فَأِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ) – oni, tada, zaista, ne zaslužuju prijekor – *Melūmīn* (مَلُومِينَ) – jed. *melūm* (ملوم) izružen, izgrđen, prekoren, pokudan; *melāme* (مَلَامَة) – ruženje, predbacivanje, prigovor, prijekor, pokuda. (Muftić, 2017: 861) Oni koji imaju intimnost sa svojim supružnikom nisu zbog toga grešni. (غَيْرِ مَذْنِبِينَ = غَيْرُ مَلُومِينَ)

31. Fe meni-btegā verā'e zalike fe ulā'ike humul-'ādūn

(فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ)

A oni koji traže preko toga, oni su prijestupnici – Ibtegā (ابْتَغَىٰ) – od *bagi* (بَغِيَ) znači prelaziti granicu u ispunjavanju želja; *verā'e* (وَرَاءَ) – ispredili iza; *el-'ādūn* (الْعَادُونَ) su oni koji prelaze granice koje je Svevišnji postavio; iz istog korijena je i riječ *'aduvv* (عَدُو) – neprijatelj koji prelazi granice. Onaj ko prelazi granice u pogledu intimnosti je poput neprijatelja koji prelazi granicu.

32. Vellezine hum li emānātihim ve 'ahdihim rā'ūn

(وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ)

I oni koji povjerene im emanete i zavjete održavaju – Emānāt (أَمَانَات) – jed. *emane* (أمانة) – derivira se iz *emān* (أمان) – sigurnost; otuda emanet podrazumijeva da se nekome vjeruje i osjeća sigurno zbog povjerenja u njega. U hadisu se kaže: "Onaj ko traži savjet, ukazao ti je povjerenje (pa mu daj dobar i iskren savjet)." (Abū Dāvud: 5128)¹² Emaneti se navode u množini što sugerira da ih je mnogo, naprimjer emaneti prema Svevišnjem Allahu, emaneti (obećanja) prema drugim ljudima, emaneti prema samome sebi itd. Zanimljivo je da se riječ *'ahd* (عَهْد) navodi u jedini, što je neke komentatore navelo na zaključak da se ovdje misli na Zavjet koji je čovjek još u preegzistenciji dao svome Stvoritelju. (El-E'arāf, 172) No, *'ahd*

ima široko značenje u jeziku i odnosi se, pored ljudskog zavjeta Stvoritelju, naprimjer, na ugovore među ljudima, zatim na oporuke, zakletve, ispunjenje ugovora. (At-Ṭabarī, 2007:10/8213; Al-Māwardī, 2012:6/95; Al-Qurtubī, 1996:18/279)

Riječ *rā'ūn* (رَاعُونَ) derivira se iz *ri'āje* (رعاية ili *rā'ije* راعية – zaštita); *ra'in* (رَاعٍ) je *pastir*. Dakle, ovi ljudi se ponašaju poput pastira u pogledu svojih povjerenja, obećanja i zavjeta; paze na svoje zavjete, čuvaju ih i održavaju, i uzdaju se u Svevišnjeg i u ljude. I oni su stalno u tom stanju, što se sugerira nominalnim oblikom *rā'ūn*. U hadisu stoji: "Nema vjerovanja (imana) ko nema povjerenja i nema vjere (dina) onaj ko ne ispunjava zavjet".¹³ Jednostavno, osoba koja nema povjerenja i koja ne čuva zavjete, ona je nepouzdana, tj. ne ispoljava vrijednosti vjerovanja i vjere.

33. Vellezine hum bi šehādātihim kā'imūn

(وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ)

I oni koji svoja svjedočenja izvršavaju – Šehādāt (شَهَادَات) su svjedočenja, svjedočanstva; *šāhid* (شَاهِد) je svjedok, tj. onaj ko je prisutan; *kā'imūn* (قَائِمُونَ) su doslovno oni koji stoje uspravno; *kijām* (قيام) je uspravno stajanje u namazu. Znači, oni stoje uspravno uz svoje svjedočenje vjere, kao i uz sva svjedočenja događaja na ovom svijetu i u tome su istrajni (*kā'imūn*). U Kur'anu i hadisu posebno se osuđuje lažno svjedočenje (*kavluz-zūr*) jer lažno svjedočenje može naštetiti drugim ljudima i izazvati mnoge probleme u jednom društvu. Vjernici kada se pozovu da svjedoče, oni se odazivaju (El-Bekare, 282) i iskreno svjedoče. Istinoljubivi svjedoci su veoma važni na sudu kako bi se dodijelila pravda. Oni ne prikrivaju dokaze niti ih mijenjaju na bilo koji način iz sebičnih motiva.¹⁴

34. Vellezine hum 'alā salātihim juhāfizūn

(وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ)

*I oni koji namaze svoje dobro čuvaju – Ponovo se spominje namaz. Karakteristike vjernika spomenute su između ajetā u kojima se spominje namaz i kao da se time sugerira da se bez namaza ti moralni kvaliteti neće moći održati. Te ljude, dakle, štiti namaz; štiti ih da ne čine loše stvari. Ovo govori o velikoj važnosti namaza. "Čuvanje namaza" (*juhāfizūn* – يُحَافِظُونَ) podrazumijeva: klanjanje u pr(a)vo vrijeme, uvjerenje da su tijelo i odjeća čisti, klanjanje smireno i skrušeno. (Al-Māwardī, 2012:6/95; Al-Qurtubī, 1996:18/279; Aṣ-Šābūnī, 1981:3/446)*

35. Ulā'ike fi džennātin

(أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ)

Oni će u džennetskim baščama biti počašćeni – Džennāt (جَنَّات) – jed. *dženne* (جنة) – bašče, vrtovi džennetski; *džennāt* je u neodređenom obliku, što ukazuje da je riječ o raznovrsnim baščama s cvijećem, voćem, vodom, mirisima. *Mukremūn* (مُكْرَمُونَ) – nominalni, trajni oblik – počašćeni, počašćavani – derivira se od *ikrām* (أكرام); u bosanskom *icram* – čast, dostojanstvo, udostojiti nekoga časti i plemenitosti. Oni koji budu imali gore navedene karakteristike bit će džennetskim baščama trajno počašćeni.

36. Fe mālillezine keferū kibekeke muhtī'in

(فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلِكْ مُهْطِعِينَ)

Zašto se oni koji skrivaju Istinu prema tebi žure – Muhtī'in znači *musr'in* (مسرعين) – oni koji žure. (Al-Baydāwī, 2000:3/449; Ibn 'Atīyya, 2001:5/370; Ibn Kaṭīr, 1996:4/450) Kad bi se Muhammed, a. s., pojavio, poricate-lji Istine bi se prema njemu ustremili

¹¹ Usp. Nouman, https://Linguisticmiracle.com/NotesComplete/linguisticmiracle.com-Surah_Maarij_70_the_Ascension_Stairways.pdf.

¹² Abū Dāvud: 5128; prema: <https://hadithprophet.com/hadith-4463.html> (pristupljeno: 18.06.2023)

¹³ Al-Mundīrī, *At-Targīb wa at-tarhib*, 4/77; prema: <https://www.dorar.net/hadith/sharh/119911> (pristupljeno: 18.06.2023)

¹⁴ Maududī, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.english tafsir.com/Quran/70/index.html> (pristupljeno: 14.06.2023)

gledajući u njega i slušajući njegovo učenje Kur'ana (izrugujući se s njim i njegovim ashabima). (Al-Bağawī, 1989:8/225; Aš-Šawkānī, 2007:1531; Ibn Džuzejj, 2014:6/223)

37. 'Anil-jemīni ve 'aniš-šimālī

'izīn (عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشَّمَالِ عِزِينَ)

Sdesna i slijeva, u grupama – Izīn (عِزِينَ – jed. عِزَة) su, kako je to Ibn Abbās protumačio, grupe prijatelja (حلق الرفاق) (As-Suyūṭī, 1999:1/390), ili, možemo kazati, jedna grupa ljudi. U nekim komentarima Kur'ana veli se da su se Kurejšije, tj. njihove vođe, znale u grupama okupljati oko Muhammeda, a. s., sdesna i slijeva ('anil-jemīni ve 'aniš-šimālī), slušali ga, a potom u laž utjerivali, a njegove ashabe vrijeđali i ponižavali govoreći: "Ako će ovi, kao što kaže Muhammed, ući u Džennet, onda ćemo mi sigurno ući prije njih i mi ćemo u njemu više imati od njih!" (Ibn al-Ğawzī, 2009:8/55; Al-Qurtubī, 1996:18/281-282; Al-Maydānī, 2000:14/698)

38. E-jatme'u kullu-mri'in minhum en judhale džennete ne'im

(أَيُطِيعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يَدْخُلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ)

Zar svaki od njih žudi da uđe u bašču uživanja – Imr' (امرئ) je neki čovjek; riječ ne'im (نعيم) označava blagostanje, uživanje, nasladu, zadovoljstvo, sreću, blaženstvo, udobnost, komfor, blagodat, milost, dobrotu koja je trajna, što se sugerira oblikom tef'il. (Muftić, 2017:1511) Ajet je u upitnoj formi čuđenja, tj. kao da se pita: Kako ti ljudi uopće mogu tako misliti i to željeti?! Da li oni, zaista, zaslužuju Džennet!? Imaju li na njega ekskluzivno pravo!? I pored toga što se okreću od Upute!? Na ove njihove riječi ajeti sure El-Kalem (34-41) su dali direktni odgovor, a kratak odgovor navodi se i u sljedećem ajetu.

39. Kellā innā haleknāhum

mimmā ja'lemūn

(كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ)

Nipošto! Mi ih stvaramo od onoga od čega oni znaju – Kellā (كَلَّا) (doslovno: ne, nipošto, nikako, ali i: uistinu, zbilja, sigurno) je odrična partikula (harfur-red'

vez-zedžr). Ovom česticom implicira se da nije onako kako oni razmišljaju o ulasku u Džennet. To su samo njihove puste nade i tlapnje. Riječi Mi ih stvaramo od onoga od čega oni znaju jesu alegorija (kinaje) za ono od čega je čovjek stvoren – od kapljice. I oni to sami znaju, i da dublje promisle, ne bi se tako ponašali. Naime, i oni su stvoreni na isti način kao i svi drugi ljudi, nisu stvoreni od neke posebne supstance, pa da se odlikuju nečim posebnim u odnosu na njih. Što se tiče bogatstva koje posjeduju, ono im je iskušenje: da li će biti zahvalni ili nezahvalni. (At-Tabarī, 2007:10/8216; Az-Zamahšarī, 2005: 1141; Aš-Šabūnī, 1981:3/447; Ibn Džuzejj, 2014:6/223)

40. Felā uksimu bi Rabbil-

-mešāriki vel-megāribi

innā le kādirūn

(فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ)

I Ja se kunem Gospodarom istokā i zapadā! Mi smo zaista moćni – Svevišnji Allah se ovdje zakleo (felā uksimu – فَلَا) Samim Sobom: Gospodarom istokā i zapadā (بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ). Riječi istok i zapad navode se u množini zato što Sunce svaki dan izlazi i zalazi pod novim uglom tokom godine, tako da izlazi i zalazi u različito vrijeme širom planete. U tom slučaju, istokā i zapadā ima mnogo. S druge strane, u surama Eš-Šu'arā' (28) i El-Muzzemmil (19) koristi se sintagma Rabbul-mešāriki vel-megāribi (رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ) – Gospodar istoka i zapada, u smislu jednog od dva pravca naspram sjevera i juga. Također, u suri Er-Rahmān (17) navodi se Rabbul-mešārikajni vel-magribejn (رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ) – Gospodar dva istoka i dva zapada. Naime, kada sunce zađe na jednoj hemisferi, ono izlazi na drugoj.¹⁵

41. 'Alā en nubeddile

hajren minhum ve mā nahnu

bi mesbūkin

(عَلَىٰ أَنْ نُبَدَّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ)

Da ih zamijenimo boljim od njih i niko nas u tome ne može preteći – Ovaj ajet je predmet zakletve; sličan je ajetima iz sure El-Vakī'a (60-61):

عَلَىٰ أَنْ نُبَدَّلَ أُمَّتَالَكُمْ / وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ
i niko nas ne može preteći / da izmijenimo likove vaše. Ovom zakletvom se mekkanskim Kurejšijama i svima njima sličnima upućuje sljedeća poruka: Pošto je On Gospodarom istokā i zapadā, tj. cijele zemlje i nebesa, On je kadar da vas uništi i, kada poželi, može stvoriti drugi, bolji narod od vas. I vi nemate moći da to spriječite.

42. Fe zerhum jehūdū

ve jel'abū hattā julakū

jevmehmūl-lezi jū'adūn

(فَذَرَهُمْ يُخَوِّضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا

يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ)

Zato ih ostavi neka pričaju i neka se igraju sve dok ne dočekaju Dan kojim im se prijete – Glagol hāda (حاض) – ovdje u obliku jehūdū يُخَوِّضُوا – u osnovi znači gaziti kroz vodu, kao i upustiti se u [posao]; s prijedlogom fi, između ostalog, znači upustiti se u, zaći u [razgovor]; le'ibe (لعب) – u sadašnjem vremenu je'labu – znači: igrati, poigrati se s, zabavljati se s; zer (ذَرَهُمْ) je imperativ glagola vezire (وَذِر) – ostaviti, pustiti (tereke – ترك); lākā (لاق) – ovdje u formi julakū (يُلَاقُوا) – sresti, naići na, zateći, dočekati; glagol jū'adūn (يُوعَدُونَ) u osnovi glasi ev'ade (أُوعِد) – zaprijetiti. (Muftić, 2017: 475, 1559, 1912) Dan kojim im se prijete jeste Sudnji dan.

43. Jevme jahrudžūne minel-

-edždāsi sirā'an keennuhum

ilā nusubin jūfidūn

(يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَانَتْهُمْ

إِلَىٰ نُصْبٍ يُوفُّوْنَ)

Dan u kome će izići iz mezarova žurno kao da kumirima hrle – Glagol abredže (أَخْرَجَ) znači izvlačiti, izvoditi (Muftić, 2017: 367), ovdje: proživjeti; edždās (الْأَجْدَاثِ) – mn. od džedes (جدث) – su kaburovi, mezarovi, grobovi. U Kur'anu se tri izraza koriste za kabur, mezar ili grob: el-kubūr (القُبُورُ) mn. od el-kabr (القبر), merkad (مَرَقَد) (Jā Sīn, 52) i edžsād (أَجْدَاث); sirā'an (سِرَاعًا)

¹⁵ Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.english tafsir.com/Quran/70/index.html> (pristupljeno: 14.06.2023)

znači *brzo, žurno* (bi sur'a); *jūfidūn* (يُوفِضُونَ) znači *jusri'un* (يسرعون) – *žure, brle*. Postoje različita mišljenja među komentatorima o značenju riječi *nusub* (النَّصَبُ mn. *ensāb*). Neki su to protumačili kao kamenje ili idole pred kojima se vrši čin žrtvovanja,¹⁵ pa bi značenje bilo: "Žurit će prema mjestu koje je odredio Gospodar proživljenja kao što danas žure prema žrtvenicima svojih idola"; a neki drugi su uzeli da *nusub* označava znakove cilja koji se postavlja takmičarima u trci, tako da svaki pokušava da stigne i dodirne zadatao mjesto prije drugog. (Aṭ-Ṭabarī, 2007:10/8218-8220; Ibn al-Ġawzī, 2009: 8/56; Al-Qurṭubī, 1996:18/285)

¹⁵ Pozivajući se na ajet: وَمَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ *i što je žrtvovano na žrtvenicima* (Al-Mā'ida, 3)

44. Hāšī'aten ebsāruhum terhekuhum zilletun zālikel-jevmul-lezi kānū jū'adūn

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمِ
الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ

Oborenih pogleda, ophrvani poniženjem! To je Dan kojim im se stalno prijetilo – Riječ hāšī'a (خَاشِعَةً) znači pokorna, ponizna ili skrušena (Muftić, 2017:435); *ebsār* (أَبْصَار) je jednina od *besar* (بَصَر) – *vid, oko, pogled, zapažanje, percepcija, razlikovanje, uvid, znanje, shvatanje, poznavanje*. (Muftić, 2017: 115) Pogledi poricatelja Istine toga Dana bit će *hāšī'ah* – *oboreni* i, k tome još, bit će ophrvani (*terhekuhum* – تَرْهَقُهُمْ – derivira se iz *rehek* رَهَقَ *prekrivanje* = يغشاهم اهوان) poniznošću (*zille* – ذِلَّةٌ), tj. poniženjem koje prouzrokuje veliki strah (*bašje*) i

koje se odražava na udovima. To je jedno od najvećih poniženja koja se mogu dogoditi čovjeku.

Umjesto zaključka

Tefsirske poente:

1. Namaz je temelj vjere i onome ko čuva namaz Svevišnji će olakšati obavljanje i ostalih ibadeta.
2. Ibadeti ili obredi povezani su s moralnim ponašanjem.
3. Moralno ponašanje je jedan od najuzvišenijih ciljeva vjerničkog života.
4. Vjernik je potpuna osoba u pogledu vjerovanja i djelovanja.
5. Svevišnji Allah je za iskrene vjernike pripremio visoke položaje i počasti.

Literatura

- Al-Baġawī, al-Ḥusayn (1989). *Ma'ālim at-Tanzil*. Dār ṭayyiba: Riyād.
- Al-Baydāwī, Nāšir ad-Dīn, *Anwār at-Tanzil wa asrār at-ta'wīl*, Dār ar-rušd, Beirut, 2000.
- Ibn Aṭiyya, al-Andalusī (2001). *Al-Muḥarrar al-waġīz fi tafsīr Kitāb al-azīz*. Dār al-kutub al-'ilmiyya: Beirut.
- Ibn al-Ġawzī, Abū al-Faraġ (2009). *Zād al-masīr fi 'ilm at-tafsīr*. Dār al-fikr: Beirut.
- Ibn Džuzejj (2014). *Olakšani komentar Kur'ana* 6. Preveo Nedžad Ćeman. Libris: Sarajevo.
- Ibn Kaṭir (1996). *Tafsīr al-Qur'an al-azīm*. Ġam'iyya ihya'at-turāt al-islāmī, Kuwayt.
- Jahić, Mustafa (2007). *Arapska gramatika u djelu al-Fawa'id al-'abdiyya Mustafe* Ejubovića. Gazi Husrev-begova biblioteka: Sarajevo.
- Al-Qurṭubī, Abū 'Abdullāh (1996). *Al-Ġāmi' li aḥkām al-Qur'an*. Dār al-ḥadīṭ: Kairo.
- Al-Maydānī, 'Abd ar-Raḥmān Ḥabannaka (2000). *Ma'ariġ at-tafakkur wa daqā'iq at-tadabbur*. Dār al-qalam: Beirut.
- Al-Māwardī, Abū al-Ḥasan (2012). *An-Nukat wa al-'uyūn*. Dār al-kutub al-'ilmiyya: Beirut.
- Muftić, Teufik (2017). *Arapsko-bosanski rječnik*. 4. izd. El-Kalem: Sarajevo.
- Mulović, Amra (2012). *Arapska gramatička tradicija u Bosni. Šejh Jujo o regens*. Dobra knjiga: Sarajevo.
- Ar-Razī, al-Faḥr (1981). *Mafāṭih al-ġayb*. Dār al-fikr, Beirut: 1981.
- Aṣ-Šabūnī, Muhammad 'Alī (1981). *Šafwa al-tafsīr*. Dār al-Qur'an al-karīm: Beirut.
- As-Suyūṭī, Ġalāl ad-Dīn (s.a.). *Asrār tartīb al-Qur'an*. Dār al-faḍīla: Kairo.
- As-Suyūṭī (1999). *Al-Itqān fi 'ulūm al-Qur'an*. Dār al-kitāb al-'arabī: Beirut.
- Šawkānī, Muhammad b. 'Alī (2007). *Faṭḥ al-Qadīr*. Dār al-ma'rifa, Beirut.
- Aṭ-Ṭabarī, Ibn Ġarīr (2007). *Ġāmi' al-bayān 'an ta'wīl āyi al-Qur'an*. Dār as-salām, Kairo.
- Trnka, Amira (2020). *Arapski veznici i njihova semantika u Kur'anu*. El-Kalem & FIN: Sarajevo.
- Az-Zamaḥšarī, Abū al-Qāsim (2005). *Tafsīr al-Kaššaf*. Dār al-ma'rifa: Beirut.

Summary

SURAH AL-MA'ARIJ: WARNING TO THOSE WHO DENY THE TRUTH

Almir Fatić

The author here presents a tafseer of surah Al-Ma'arij, the surah number 70 in the Qur'an comprising 44 ayahs. The word *al-ma'arij* is plural of *al-ma'arej*, meaning *staircase, ladder, ascending, the place of ascending*. This surah was revealed in Macca, probably in the middle maccan period of revelation, when those who denied the Truth had heard the Message a number of times, but arrogantly refused to believe, started mocking it and asking that the punishment they were being threatened with should befall on them. The main theme of this surah is a warning to those who reject the Truth, who deny and mock revealed truths like Resurrection, Next world, Jannah, and Jahannam. The entire text of the surah presents an answer to their stubborn denial. The opening text, its middle and the last part relate to Judgement Day.

Keywords: Al-Ma'arij, surah number 70, Tafseer, denial, warning, threat, punishment, The Judgement Day

الموجز
المعارج: إنذار لمنكري الحق
ألمير فاتيتش

يقدم الكاتب في هذا المقال تفسيراً لسورة المعارج، وهي السورة رقم 70 في القرآن الكريم، وعدد آياتها 44 آية. وكلمة المعارج جمع المعراج أو المَعْرَج، وتعني السلالم أو الدرج، أو مكان الصعود، أو الصعود. نزلت السورة في مكة، وعلى الأرجح في أواسط الفترة المكية، بعد أن سمع منكرو الحق الرسالة مرات عديدة، فرفضوها باستكبار، واستهزأوا بها، وطلبوا ساخرين بأن يقع عليهم العذاب التي هددوا به. موضوع السورة الرئيس هو إنذار المكذبين بالحق بسبب إنكارهم واستهزائهم بما جاءهم به الوحي من الحق، مثل البعث والآخرة والجنة والنار. والسورة بأكملها تردّ على إنكارهم هذا، إذ تتحدث بداية السورة ووسطها ونهايتها عن يوم القيامة.

الكلمات الرئيسية: المعارج، السورة 70، التفسير، الإنكار، الإنذار، التهديد، العقاب، يوم القيامة.